

Moje življenje je igra z ognjem

Sprašuje: Barbara Kužnik

Tako kot je Seyran Ates posebna ženska, je neobičajna tudi njena odvetniška pisarna, ki je hkrati njen dom. V velikem stanovanju prevladujejo svetlo rjave, rumene in oranžne barve, kakršna sta tudi mačka, ki se brezskrbno pretegujeta v dnevni sobi, sicer priročno spremenjeni v otroško igralnico za njeno 15-mesečno hčer. Drobna ženska kratko pristrizhenih črnih las deluje zaupljivo, a velika jeklena masivna vhodna vrata, ki imajo na notranji strani več kovinskih varoval, nakazujejo, da se nemška Turkinja v svojem stanovanju ne počuti povsem varno.

V Berlinu živite že 36 let. Ste torej turška Nemka ali nemška Turkinja? Ali ljudje pogosto uporabljajo takšne pridevnike?

Ja, žal. Najpogosteje me imenujejo turška odvetnica. To me seveda moti, saj že 36 let živim tukaj in delam kot nemška odvetnica. Študirala sem nemško pravo na nemški univerzi; popolnoma dovolj bi bilo, če bi me imenovali samo odvetnica, brez pridevnikov turška ali nemška. Takšne oznake samo potrjujejo, da ljudi od drugod niti po mnogo letih niso pripravljene sprejeti.

Ampak kdaj se to zares zgodi, kdaj te sprejmejo?

To bi morali vprašati nemško stran. Če bi me kdo vprašal, kaj sem, in če bi resnično hotel

vedeti, katera narodnost mi je bliže, potem lahko rečem, da sem Nemka. V Nemčiji namreč živim, tekoče govorim nemško in imam nemški potni list. Seveda pa imam tudi turške korenine, ki jih nikoli ne zatajim. Živim v Berlinu, torej sem Berlinčanka. Moralno bi biti samoumevno, da sem, kar sem. Sem Seyran Ates, oseba, moje državljanstvo pri vsem skupaj res ni najpomembnejše.

V minulem letu so Nemčijo pretresali umori iz časti, tudi umor mlade Hatun Sürücü, ki se je odrekla tradiciji, zapustila moža, skupaj z otrokom poskusila živeti kot Nemka in prav zato postala žrtev svojih bratov. Je žalostna zgodba že dobila sodni epilog?

Proces še vedno poteka in nihče ne ve, kako se bo končal. Najmlajši brat je uboj sestre priznal, preostala brata pri njem menda nista imela nič. To se je zgodilo doslej, sodišče pa trenutno preverja in zbira dokaze, ali sta brata sodelovala ali ne.

Prav med procesom proti osumljenim bratom je družina umorjene Hatun sklicala novinarsko konferenco. Ni to malce nenavadno?

To je sestavni del njihove politike: v javnosti pokazati, da za dejanjem ne stoji družina. Mediji so namreč o umoru in o začetku sojenja zelo veliko in podrobno poročali kot o umoru iz časti. Na vsa namigovanja in obtožbe o vpletenosti družine se je ta zato odzvala z novinarsko konferenco. V svoj zagovor so

Seyran Ates je prišla v Nemčijo pri šestih letih kot otrok tradicionalnih turških tujih delavcev in dolgo živela v dveh vzporednih svetovih. Ko je bila stara petnajst let, je vedela, da hoče postati odvetnica, pri sedemnajstih je pobegnila od doma, se skrila v ženski stanovanjski skupnosti in se kmalu začela posvečati boju za človekove pravice. Kot feministična aktivistka je demonstrirala proti nasilju in se bojevala proti vsem oblikam diskriminacije. Kot borka za pravice žensk se je zavzemala za trpinčene, ponižane in prisilno poročene ženske iz muslimanskih držav. Danes pa 42-letna odvetnica ostro nasprotuje nošnji naglavnih rut v javnem življenju, zavzema se za ostrejšo kazni v primerih prisilnih porok in javno kritizira neuspešno integracijsko politiko Nemčije. Da je to, kar počne, lahko življenjsko nevarno, je spoznala pred 21 leti, ko je bila tudi sama žrtev atentata. Svojo življenjsko zgodbo je opisala v knjigi Dolgo potovanje v ogenj. Za boj za pravice žensk je lani dobila priznanje mesta Berlin, letos so jo nagradili tudi organizatorji berlinskega gejevskega in lezbičnega festivala CSD s priznanjem za civilni pogum, zvezno žensko združenje pa jo je razglasilo za žensko leta 2005. Seyran Ates je bila ena izmed nemških nominirank za letošnje Nobelovo nagrado za mir.

Če danes nekdo reče, da se moraš učiti nemščine, da morajo tvoji otroci v vrtec in šolo, da se moraš vključiti v družbo, spoznati kulturo in ljudi, tega mnogi ne razumejo kot integracijski proces, temveč kot vsiljevanje druge kulture, kot asimilacijo.

njeni člani povedali, da o umoru niso prav nič vedeli in da ni bilo dobro, da je najmlajši sin Ayhan ubil svojo sestro. Gre za krčevit poskus ohranjanja družinske časti, s katerim poskušajo zavarovati druga brata, ki dejanja nista priznala, in ju oprati krivde. Očitno je, da delujejo kot klan, ki trdno drži skupaj. Po mojem mnenju prav to dokazuje, da je v celotno zgodbo vpletena tudi družina in da so vsi prav dobro vedeli, kaj se dogaja.

Hatun Sürücü so starši pri petnajstih letih poročili z bratrancem v Turčiji. Podobnih primerov je veliko. Ali je mogoče presoditi, koliko je danes prisilnih porok?

Nobenih števil ne in ne moremo govoriti o statistiki. A ljudje, ki se tako ali drugače ukvarjamo s prisilnimi porokami in njihovimi žrtvami, menimo, da je prisilno poročena vsaj polovica turških in kurških žensk oziroma deklic. Veste, prisilna je lahko tudi vnaprej dogovorjena poroka. V tej tradiciji se pogosto starši odločajo, kdaj naj bi se poročil njihov otrok in s kom.

Je bila takšna tudi vaša življenjska usoda?

Ne, ne! Moja družina je sicer premišljevala o poroki z bratrancem v Turčiji, a to je bila bolj moja ideja kot njihova. Želela sem namreč pobeigniti kamor koli stran od družine. Moji mami je bila zamisel o poroki všeč, teti prav tako. Nekako bi bila vnaprej dogovorjena, ampak končalo se je tako, da sem raje odšla od doma. Poročila se nisem nikoli.

Danes ste vodilna in najglasnejša nasprotnica prisilnih porok, z vašim posredovanjem jih nemški kazenski zakonik od lani obravnava kot posebno hud primer prisile. Vaša prizadevanja za uvedbo strožjih kazni pa s tem niso končana?

Prizadevamo si za uvedbo samostojne kazni, za odvzem prostosti v primeru prisilne poroke. Predlog je zdaj v parlamentarni proceduri, ampak lahko se nekoliko zavleče, saj moramo najprej počakati, da uskladijo delo nove vlade.

Kako bo zakon deloval v praksi?

Ljudje, ki bi druge brez njihove privolitve prisilili v poroko, bi bili kazensko odgovorni. Predvidena kazen za ta zločin je od šest mesecev do deset let zapora. V praksi bi morala

žrtev prisilne poroke najprej prijaviti storilce, torej starše, brate ali sestre, policiji. Z ovadbo bi se sprožil postopek preiskave, in ko bi zbrali dovolj dokazov za obtožnico, bi se primer lahko znašel pred sodiščem. Lani je bila, denimo, s kaznijo odvzema prostosti za 18 mesecev obsojena romska družina, ker je v poroko prisilila svojega 13-letnega otroka. A razlog za obsodbo je bila njegova spolna zloraba, ne pa prisilna poroka.

A vendar prisilne poroke niso turška posebnost, niso samo turški problem?

Absolutno ne. To ni samo turški ali kurški problem, ampak tudi libanonski, pakistanski, indijski, maroški ... Prisilne poroke so tudi v Latinski Ameriki, pogoste so v judovskih družinah. To se dogaja v vseh verah in vseh kulturah. Res pa je, da je razvoj ponekod nekoliko hitrejši, družba je bolj demokratična in tako korak pred drugimi. Prisilnih porok je zato več v muslimanskem svetu kot v krščansko-judovskem, več v vzhodnoazijskih in orientalskih kot v evropskih kulturah. Pogostejše so med revnimi kot bogatimi, med neizobraženimi kot izobraženimi. Ampak problem je razširjen po vsem svetu in nikakor ni turška posebnost.

Pa vendar je videti, kot bi bil še vedno tabu.

Ja, seveda je tabutema. O tem je nevarno govoriti. Hkrati se namreč odpira občutljivo področje vnaprej dogovorjenih porok. Mnogo konservativcev v skladu s tradicijo odločno zavrača, da so takšne poroke tudi prisilne. O vnaprej dogovorjeni poroki namreč govorimo takrat, ko starši dveh mladih oseb rečejo: »Da, naša otroka bi se morala poročiti.« Ampak to je prav tako prisilna poroka. Ljudje se opirajo na tradicijo, v kateri dogovorjene poroke pomenijo iskanje in zagotavljanje boljšega življenja za otroke. Zdaj bi bili za to kaznovani, zato si lahko mislite, da je to postala zelo občutljiva tema.

Je tabu tudi v Turčiji? Ali obstaja javna razprava o prisilnih porokah?

V Turčiji so trenutno veliko pomembnejši umori iz časti. O njih poteka široka javna razprava. Takoj za njimi so prisilne poroke. A kljub temu so v Turčiji veliko aktualnejša tema kot v Nemčiji. V Turčiji razpravljajo o usodah svojih ljudi in problemu svoje dežele, pri čemer, hvala bogu, nimajo takšnih težav kot pri nas v Nemčiji, kjer temo nekateri izkoriščajo za spodbujanje sovraštva do tujcev. Na drugi strani pa so fanatični idealisti, ki o težavah manjšin sploh nočejo govoriti, saj živijo v prepričanju, da lahko vsak počne, kar hoče. V Nemčiji se moramo spopadati tako s progresivnimi kot konservativnimi silami, če želimo odpreti to temo. Pri tem nas ne-

Ljudje, ki se tako ali drugače ukvarjamo s prisilnimi porokami in njihovimi žrtvami, menimo, da je prisilno poročena vsaj polovica turških in kurških žensk oziroma deklic.

nehno ovira tudi zelo močna islamska skrupoznost, ki vsak problem omeji le na vprašanje rasizma. Pred nami stoji zid, ki onemogoča javno razpravo. V Turčiji je povsem drugače.

So naglavne rute zato postale večplastni politični problem?

Naglavna ruta je politični simbol in zato je to politična tema. Njen namen je zanikati enakopravnost spolov. Namenjena je delitvi spolov; z njo želijo pokazati, da sta vloga in položaj ženske popolnoma drugačna kot vloga moškega. Sploh ne gre za to, da bi ženska zato kaj bolj ugajala Bogu! Naglavna ruta naj bi zakrila njen šarm, ki lahko pomeni skušnjava. Ljudje ne smejo videti njene lepote, ta je namreč namenjena samo njenemu možu. In zato je to vprašanje demokracije, enakopravnosti spolov in svobodnega odločanja ženske o svoji seksualnosti. Naglavna ruta je torej politični problem in zato bi ga bilo treba politično rešiti.

Vi ste se v javni razpravi zavzeli za prepoved naglavnih rut na javnih krajih?

Sem proti temu, da jih nosijo ženske v šolah, tako učiteljice kot učenke. Sem proti nošnji naglavnih rut zaposlenih na uradih in v javnem življenju na splošno. Mesto Berlin je nevtravno in takšno bi moralo tudi ostati. Predvsem državni uradniki naj bi ohranjali nevtravnost, ampak že to je včasih težko. Nič nimam proti, če kdo okrog vratu nosi majhen križ, a naglavna ruta je zame velik problem.

Pa bi se postavili na stran ženske, ki se je za naglavno ruto odločila prostovoljno?

Ne, ker ji resnično ne bi verjela. Večina žensk, s katerimi imam opravka, me sicer poskuša prepričati, da jih nosijo prostovoljno. A moja definicija prostovoljnosti je nekoliko drugačna. Prostovoljno bi pomenilo, da bi se za to odločale ženske same, in ne, da tako določi nekdo drug. Z naglavnimi rutami je bila vzpostavljena stroga delitev spolnih vlog. Kot feministka tega pač ne morem sprejeti!

Ste jo vi kdaj nosili?

Ne. Nikoli mi ni bilo treba.

A kot odvetnica vendar zastopate ženske, ki nosijo naglavne rute?

To je popolnoma drug odnos. To ni v protislovju z mojo ideologijo. Zastopam jih v sodnem postopku. Ukvarjam se z družinskim in kazenskim pravom, med mojimi strankami je največ kurških in turških priseljenk.

Veliko se ukvarjam z zlorabo moči, saj se prav zato ločujejo. Večina mojih strank so pretepeane in ponižane ženske, ki želijo z ločitvijo tudi formalno izstopiti iz začaranega kroga.

Bi rekli, da nekatere izmed njih še vedno živijo v vzporednih svetovih?

Seveda, od nekdaj! Ljudje so prišli sem, si našli delo in stanovanje, a v družbo se niso nikdar zares vključili. Z generacijami se je ta položaj še bolj utrdil. Tradicija se je ohranila. Ljudje so živeli v svojih hišah, svojih nasekljih, svojih četrtih, kjer so imeli vse možnosti, da si ustvarijo drugo, vzporedno življenje. In prav to se je zgodilo.

Je kriva slaba integracijska politika? Je s tem povezana tudi tako imenovana

nemška slaba vest zaradi uničevanja in ponemčevanja tujih kultur v drugi svetovni vojni?

Ja, to je eden izmed razlogov, zaradi katerih nobeden od integracijskih konceptov nikoli ni bil uspešen. Nobeni politični stranki ni uspelo pripraviti smiselnega integracijskega programa. Prav nasprotno. Več kot šestnajst let je konservativna vlada zatrdjevala, da Nemčija ni priseljska dežela. Preprosto so si zatiskali oči. Rdeče-zeleni so sicer sprejeli zakon o priseljevanju, ampak o njem so se pogovarjali dolga štiri leta! Doslej ni bilo nikakršne razumne integracijske politike in za zdaj tudi ni videti, da bi imela katera od strank koncept, ki bi to lahko spremenil. O nezdravih razmerah na tem področju sicer

Študirala sem nemško pravo na nemški univerzi; popolnoma dovolj bi bilo, če bi me imenovali samo odvetnica, brez pridevnikov turška ali nemška.

razpravljajo mnogi, a žal v Nemčiji še vedno prevladuje slaba vest zaradi druge svetovne vojne. Če danes nekdo reče, da se moraš učiti nemščine, da morajo tvoji otroci v vrtec in šolo, da se moraš vključiti v družbo, spoznati kulturo in ljudi, tega mnogi ne razumejo kot integracijski proces, temveč kot vsiljevanje druge kulture, kot asimilacijo. Vse, kar je obvezno, vse, kar zahtevajo od manjšin, razumejo kot rasizem. Integracija je lahko uspešna le, če sta nanjo pripravljene obe strani in pri tem tudi aktivno sodelujeta. Na nemški strani zavirajo sodelovanje desni konservativci in slaba vest zaradi preteklosti, leve stranke pa s progresivnimi teorijami, da bi jih bilo treba pustiti pri miru, prav tako ne pripomorejo k rešitvi. Na turški strani otežuje dialog močna konservativna večina.

Se lahko kaj podobnega kot v Franciji zgodi v Nemčiji? Ali so tamkajšnji izgredi tudi posledica slabe integracijske politike, glavni akterji naj bi bili namreč mladi priseljenci ...

To so Francozi! To so potomci priseljencev, ki so že pred časom prišli v deželo. So že tretja, četrta ali celo šesta generacija. Kolonialnega vidika, ki ima v Franciji zelo dolgo zgodovino, ne smemo spregledati. Ljudje iz drugih kultur, z druge celine, druge barve kože so ustvarili predmestja satelitskih anten, kjer, denimo, živijo izključno ljudje afriškega rodu. Tam je vzplamtelo, ker je vse slabši socialni položaj kot olje kapljalo na ogenj. To so posledice velike revščine, velike brezposelnosti in močne tradicionalne patriarhalne strukture. Izgrede na ulicah so povzročali mladi fantje, brezposelni, preprodajalci mamil, ulici so zavladovali moški. Gre za dokazovanje moči. To je država v državi. Tukaj se integracija ni zgodila. »Živeti tako, da druge pustimo pri miru in oni bodo pustili pri miru nas.« Tako razmišljajo v Nemčiji in zato so mnogi prepričani, da se kaj podobnega, kot se dogaja v Franciji, pri nas ne more zgoditi. Pač, lahko se. Če ne bomo previdni, bo začelo vreti tudi v Nemčiji. V Berlinu se to namreč že dogaja, izgredi so vsako leto 1. maja.

Posledice življenja v vzporednih svetovih ste občutili, ko je na vas streljal neznan moški. Neka ženska je umrla, vi ste bili hudo ranjeni. Kaj je bil razlog za dejanje?

Zgodilo se je v ženski posvetovalnici, v kateri sem takrat delala. Moški, ki je streljal, je bil član radikalne islamske organizacije, ki

ni mogla sprejeti, da se zavzemamo za izenačitev pravic turških žensk s pravicami nemških, torej da bi jim omogočile svobodno in neodvisno življenje. Niso se strinjali, da ženskam, ki pridejo iz Turčije in ne znajo jezika, pomagamo s prevodi in nasveti, kako lažje preživeti v tuji deželi, v kateri imajo tudi svoje pravice in ne samo dolžnosti. Kot borkam za pravice žensk so nam ti moški odvzeli pravico do življenja, zato se je to zgodilo. Hoteli so nas prestrašiti.

Kaj se je potem zgodilo z moškim?

Nič oziroma so pozneje nekoga sicer ujeli. Začel se je postopek, a čeprav sem bila pričana, da je bil to moški, ki je streljal name, so ga zaradi pomanjkanja dokazov izpustili. To pomeni, da še vedno svobodno živi nekje v Berlinu.

Pa vas je strah, da bi se kaj podobnega ponovilo?

Občasno že, seveda. Tega ne pozabiš, in ko spomini oživijo, me postane strah, da se utegne ponoviti kaj podobnega. A na drugi strani me pogum drži pokonci. Podvomila bi o svojem življenju, svojih idealih, vsem, če bi pustila to delo in se usmerila drugam. Ne morem zamenjati smeri. Zavzemam se za pravice žensk; to ne more in ne sme biti drugače! Tako bi moški, ki me je poskušal ubiti, dosegel, kar je hotel.

Kako pa vas sicer vidijo Turki, ki živijo v Berlinu?

Del turške skupnosti me zelo spoštuje in me vidi kot vzornico. Potrdilo za svoje delo dobim prav od njih, ko na ulici pristopijo k meni, tako stari kot mladi, tako moški kot ženske, in rečejo: »To, kar počnete, je dobro!« Hkrati pa konservativni muslimani menijo, da sem slaba ženska in da je moje delo

Podvomila bi o svojem življenju, svojih idealih, vsem, če bi pustila to delo in se usmerila drugam. Ne morem zamenjati smeri. Zavzemam se za pravice žensk; to ne more in ne sme biti drugače! Tako bi moški, ki me je poskušal ubiti, dosegel, kar je hotel.

usmerjeno proti ženskam, proti Turkom in Kurdom.

In kako se danes razumete s svojo turško-kurdsko družino?

Dobro, zelo dobro, čeprav je dolgo trajalo, da smo vzpostavili takšen odnos. Zdaj me podpirajo pri vsem, kar počnem, tudi pri vzgoji mojega otroka. Ja, imam majhno hčer, ki jo vzgajam sama, saj z njenim očetom ne živiva skupaj. A lahko kljub temu povsem normalno delam, ker mi pomagajo starši. Moja družina je ponosna name in na moje delo, pri vsem me zelo podpira. Veste, družina je pomembna, zame osebno in v turški tradiciji na splošno. Pri Nemcih je nekoliko drugače. Zdi se mi sicer, da počasi tudi to gradijo, a pravi občutek za družino so začeli oblikovati šele v prejšnjem stoletju. Pri njih je bila namreč vedno zelo močna želja po svobodi in individualizmu, kar je mogoče občutiti še zdaj.

V kakšnem duhu boste vzgajali hčerko?

Seveda v evropskem. Govorim turško in nemško, zato bo govorila dva jezika in se učila drugih. Poznala in spoštovala bo tako nemško kot turško kulturo, živela bo kot Evropejka. Jaz prihajam iz Turčije, moj oče je Kurd in mama Turkinja. Oče moje hčerke je prav tako Turek, a moja hči ima grško ime, Zoe. In Zoe pomeni življenje.

Dali ste ji simbolično ime. Vi ste ga dobili po svoji babici, ampak z imenom Seyran je simbolično prišlo tudi dolgo potovanje, mar ne?

Ja, res je. Seyran pomeni v turščini dolgo potovanje, moj priimek Ates pa ogenj. Naslov knjige, v kateri sem opisala svoje življenje, je zato Dolgo potovanje v ogenj. Takšno pa je pravzaprav moje življenje. Moje življenje je igra z ognjem. A ogenj mi daje tudi energijo.

Ste bili res rojeni v taksiju na poti v istanbulsko porodnišnico?

Skoraj, ja! Skoraj bi se rodila v taksiju. To je moralo nekako zaznamovati moje življenje, saj še vedno ne najdem miru. Nenehno sem na poti, če se ne selim, kar sicer počnem precej pogosto, pa se kam odpravljam. Ja, moje življenje je že od začetka eno samo veliko potovanje.

Foto: osebni arhiv